श्रीगोपालतापनीयोपनिषत्
Śrī Gopālatāpanīyopaniṣat

Version 0.1

पण्डितयान्बृजिन्स्किसम्पादिता
edited by Jan Brzezinski

22 May 2000

ओं कृष्णाय नमः ।

पूर्वतापनीयोपनिषत्

ओं सच्चिदानन्दारूपाय कृष्णायाक्लिष्टकारिणे ।
नमो वेदान्तवेद्याय गुरवे बुद्धिसाक्षिणे ॥

ओं मुनयो ह वै ब्रह्माणमूचुः । कः परमो देवः । कुतो मृत्युर्बिभेति । कस्य विज्ञानेनाखिलं विज्ञातं भवति । केनेदं विश्वं संसरतीति ॥

तदु होवाच ब्राह्मणः । कृष्णो वै परमं दैवतम् । गोविन्दान्मृत्युर्बिभेति । गोपीजनवल्लभज्ञानेन तज्ज्ञातं भवति । स्वाहयेदं संसरतीति ॥

तदु होचुः । कः कृष्णो गोविन्दश्च कोऽसौ गोपीजनवल्लभः कः का स्वाहेति ॥

तानुवाच ब्राह्मणः पापकर्षणो गोभूमिवेदविदितो विदिता गोपीजनाविद्याकलाप्रेरकस्तन्माया चेति । सकलं परं ब्रह्मैव तत् ॥

यो ध्यायति रसति भजति सोऽमृतो भवति सोऽमृतो भवतीति ॥

ते होचुः किं तद्रूपं किं रसनं कथं वाहो तद्भजनं । तत्सर्वं विविदिषताम् आख्याहीति ॥

तदु होवाच हैरण्यः । गोपवेशम् अभ्राभं तरुणं कल्पद्रुमाश्रितम् ॥

तदिह श्लोका भवन्ति ।

सत्पुण्डरीकनयनं मेघाभं वैद्युताम्बरम् ।
द्विभुजं ज्ञानमुद्राढ्यं वनमालिनमीश्वरम् ॥
गोपगोपीगवावीतं सुरद्रुमतलाश्रितम् ।
दिव्यालङ्करणोपेतं रत्नपङ्कजमध्यगम् ॥
कालिन्दीजलकल्लोलसङ्गिमारुतसेवितम् ।
चिन्तयंश्चेतसा कृष्णं मुक्तो भवति संसृतेरिति ॥

तस्य पुना रसनमिति । जलभूमीन्दुसम्पातकामादि कृष्णायेत्येकं पदम् । गोविन्दायेति द्वितीयम् । गोपीजनेति तृतीयम् । वल्लभायेति तुरीयम् । स्वाहेति पञ्चममिति पञ्चपदीं जपन् पञ्चाङ्गं द्यावाभूमीसूर्याचन्द्रमसौ साग्नी तद्रूपतया ब्रह्म सम्पद्यते ब्रह्म सम्पद्यत इति ॥

तदेष श्लोकः ।

क्लीमित्येतदादावादाय कृष्णाय गोविन्दाय गोपीजनवल्लभायेति ।
बृहद्भानव्या सकृदुच्चरेद्यो गतिस्तस्यास्ति मङ्क्षु नान्या गतिः स्यादिति ॥

भक्तिरस्य भजनम् । तदिहामुत्रोपाधिनैरास्येनैवामुष्मिन् मनसः कल्पनम् । एतदेव च नैष्कर्म्यम् ॥

कृष्णं तं विप्रा बहुधा यजन्ति गोविन्दं सन्तं बहुधाराधयन्ति ।
गोपीजनवल्लभो भुवनानि दध्रे स्वाहाश्रितो जगदैजत्सुरेताः ॥
वायुर्यथैको भुवनं प्रविष्टो जन्ये जन्ये पञ्चरूपो बभूव ।
कृष्णस्तदेकोऽपि जगद्धितार्थं शब्देनासौ पञ्चपदो विभातीति ॥

ते होचुरुपासनमेतस्य परमात्मनो गोविन्दस्याखिलाधारिणो ब्रूहीति ॥

तानुवाच । यत्तस्य पीठं हैरण्याष्टपलाशाम्बुजम् । तदान्तरालिकेऽनलास्रयुगं तदन्तराद्यार्णाखिलबीजं कृष्णाय नम इति बीजाढ्यं सब्रह्माणमाधायानङ्गगायत्रीं यथावद् व्यालिख्य भाउमण्डलं शूलवेष्टितं कृत्वाङ्गवासुदेवादिरुक्मिण्यादिस्वशक्तीन्द्रादिवसुदेवादि-पार्थादिनिध्यावीतं यजेत् सन्ध्यासु प्रतिपत्तिभिरुपचारैः । तेनास्याखिलं भवत्यखिलं भवतीति ॥

तदिह श्लोका भवन्ति ।

एको वशी सर्वगः कृष्ण ईड्य एकोऽपि सन् बहुधा यो विभाति ।
तं पीठस्थं येऽनुभजन्ति धीरास्तेषां सुखं शाश्वतं नेतरेषाम् ॥
नित्यो नित्यानां चेतनश्चेतनानामेको बहूनां यो विदधाति कामान् ।
तं पीट्थगं येऽनुभजन्ति धीरास्तेषां सिद्धिः शाश्वती नेतरेषाम् ॥
एतद्विष्णोः परमं पदं ये नित्यमुक्ताः संयजन्ते न कामान् ।
तेषामसौ गोपरूपः प्रयत्नात् प्रकाशयेदात्मपदं तदैव ॥
यो वै ब्रह्माणं विदधाति पूर्वं यो विद्यास्तस्मै गोपायेति स्म कृष्णः ।
तं ह दैवमात्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै शरणमनुव्रजेत ॥
ओंकारेणान्तरितं ये जपन्ति गोविन्दस्य पञ्चपदं मनुम् ।
तेषामसौ दर्शयेदात्मरूपं तस्मान्मुमुक्षुरभ्यसेन्नित्यशान्त्यै ॥
एतस्मादन्ये पञ्चपदादभूवन् गोविन्दस्य मनवो मानवानाम् ।
दशार्णाद्यास्तेऽपि सङ्क्रन्दनाद्यरभ्यस्यन्ते भूतिकामैर्यथावत् ॥

यदेतस्य स्वरूपार्थं वाचा वेदयन्ति ते पप्रच्छुः । तदु होवाच ब्रह्मसवनं चरतो मे ध्यातः स्तुतः परार्धान्ते सोऽबुध्यत गोपवेशो मे पुरुषः पुरस्तादाविर्बभूव ॥

ततः प्रणतो मयानुकूलेन हृदा मह्यम् अष्टादशार्णं स्वरूपं सृष्टये दत्त्वान्तर्हितः पुनः सिसृक्षतो मे प्रादुरभूत् । तेष्वक्षरेषु भविष्यज्जगद्रूपं प्रकाशयन् तदिह ककारादापो लकारात् पृथिवी ईतोऽग्निर्बिन्दोरिन्दुस्तत्सम्पातात् तदर्क इति क्लींकारादसृजम् । कृष्णायपदादाकाशं खाद्वायुरित्युत्तरात्सुरभिं विद्यां प्रादुरकार्षम् । तदुत्तरात् स्त्रीपुंसादि चेदं सकलमिदं सकलमिति ॥

एतस्यैव यजनेन चन्द्रध्वजो गतमोहमात्मानं वेद इत्योङ्कारान्तरालिकं मनुमावर्तयेत् सङ्गरहितोऽभ्यानयत् ॥

तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् । तस्मादेनं नित्यमभ्यसेनित्यमभ्यसेदिति ॥

तदाहुरेके यस्य प्रथमपदाद्भूमिर्द्वितीयपदाज्जलं तृतीयपदात्तेजश्चतुर्थपदाद्वायुश्चरमपदाद्व्योम इति वैष्णवपञ्चव्याहृतिमयं मन्त्रं कृष्णावभासं कैवल्यसृत्यै सततमावर्तयेदिति ॥

तदत्र गाथा ।

यस्य पूर्वपदाद्भूमिर्द्वितीयात्सलिलोद्भवः ।
तृतीयात्तेज उद्भूतं चतुर्थाद्गन्धवाहनः ॥
पञ्चमादम्बरोत्पत्तिस्तमेवैकं समभ्यसेत् ।
चन्द्रध्वजोऽगमद्विष्णुः परमं पदमव्ययम् ॥
ततो विशुद्धं विमलं विशोकमशेषलोभादिनिरस्तसङ्गम् ।
यत्तत्पदं पञ्चपदं तदेव स वासुदेवो न यतोऽन्यदस्ति ॥

तमेकं गोविन्दं सच्चिदानन्दविग्रहम् पञ्चपदं वृन्दावनसुरभूरुहतलासीनं सततं समरुद्गणोऽहं परमया स्तुत्या तोषयामि ॥

ओं नमो विश्वरूपाय विश्वस्थित्यन्तहेतवे ।
विश्वेश्वराय विश्वाय गोविन्दाय नमो नमः ॥
नमो विज्ञानरूपाय परमानन्दरूपिणे ।
कृष्णाय गोपीनाथाय गोविन्दाय नमो नमः ॥
नमः कमलनेत्राय नमः कमलमालिने ।
नमः कमलनाभाय कमलापतये नमः ॥
बर्हापीडाभिरामाय रामयाकुण्ठमेधसे ।
रमामानसहंसाय गोविन्दाय नमो नमं ॥
कंसवंशविनाशाय केशिचाणूरघातिने ।
वृषभध्वजवन्द्याय पार्थसारथये नमः ॥
वेणुवादनशीलाय गोपालायाहिमर्दिने ।
कालिन्दीकूललोलाय लोलकुण्डलधारिणे ॥
वल्लवीवदनाम्भोजमालिने नृत्यशालिने ।
नमः प्रणतपालाय श्रीकृष्णाय नमो नमः ॥
नमः पापप्रणाशाय गोवर्धनधराय च ।
पूतनाजीवितान्ताय तृणावार्तासुहारिणे ॥
निष्कलाय विमोहाय शुद्धायाशुद्धवैरिणे ।
अद्वितीयाय महते श्रीकृष्णाय नमो नमः ॥
प्रसीद परमानन्द प्रसीद परमेश्वर ।

आधिव्याधिभुजङ्गेन दष्टं मामुद्धर प्रभो ॥
श्रीकृष्ण रुक्मिणीकान्त गोपीजनमनोहर ।
संसारसागरे मग्नं मामुद्धर जगद्गुरो ॥
केशव क्लेशहरण नारायण जनार्दन ।
गोविन्द परमानन्द मां समुद्धर माधव ॥

अथैवं स्तुतिभिराराधयामि यथा यूयं तथा पञ्चपादं जपन्तः श्रीकृष्णं ध्यायन्तः संसृतिं तरिष्यथेति होवाच हैरण्यः ॥

अमुं पञ्चपदं मन्त्रमावर्तयेद्यः स यात्यनायासतः केवलं तत्पदं तत् ।
अनेजदेकं मनसो जवीयोनैतद्देवा आप्नुवन् पूर्वमर्षदिति ॥

तस्मात्कृष्ण एव परो देवस्तं ध्यायेत्तं रसेत्तं यजेत्तं भजेदिति ओं तत्सदिति ॥

उत्तरतापनीयोपनिषत्

एकदा हि व्रजस्त्रियः सकामाः शर्वरीमुषित्वा सर्वेश्वरं गोपालं कृष्णमूचिरे । उवाच ताः कृष्णः । अनु कस्मै ब्राह्मणाय भक्ष्यं दातव्यं भवति । दुर्वासस इति । कथं यास्यामोऽतीर्त्वा जलं यमुनाया यतः श्रेयो भवति । कृष्णो ब्रह्मचारीत्युक्त्वा मार्गं वो दास्यति यं मां स्मृत्वा अगाधा गाधा भवति । यं मां स्मृत्वा अपूतः पूतो भवति । यं मां स्मृत्वा अवती व्रती भवति । यं मां स्मृत्वा सकामो निष्कामो भवति । यं मां स्मृत्वाश्रोत्रियः श्रोत्रियो भवति ॥

श्रुत्वा तद्वाचं हि वै रौद्रं स्मृत्वा तद्वाक्येन तीर्त्वा तत्सौर्यां हि गत्वाश्रमं पुण्यतमं हि नत्वा मुनिण् श्रेष्ठतमं हि वै रौद्रं चेति । दत्त्वा अस्मै ब्राह्मणाय क्षीरमयं घृतमयमिष्टतमं हि वै । मिष्टतमं हि वै भुक्त्वा हित्वाशिषं प्रयुज्य अनुज्ञां त्वदात् ॥

ता ऊचुः । कथं यास्यामोऽतीर्त्वा सौर्याम् । स होवाच मुनिः दुर्वाशिनं मां स्मृत्वा वो दास्यतीति मार्गम् ॥

तासां मध्ये हि श्रेष्ठा गान्धर्वी ह्युवाच तं हि वै ताभिर् एवं कथं कृष्णो ब्रह्मचारी कथं दुर्वाशनो मुनिः । तां हि मुख्यां विधाय पूर्वम् अनुकृत्वा तूष्णीमासुः ॥

शब्दवानाकाशः । शब्दाकाशाभ्यां भिन्नः । तस्मिन्नाकाशस्तिष्ठति । आकाशे तिष्ठति । स ह्याकाशस्तं न वेद । स ह्यात्माहं कथं भोक्ता भवामि ॥

तासां मध्ये हि श्रेष्ठा गान्धर्वी ह्युवाच तं हि वै ताभिर् एवं विचार्य । कथं कृष्णो ब्रह्मचारी कथं दुर्वाशिनो मुनिः । तां हि मुख्यां विधाय पूर्वमनुकृत्वा तूष्णीमासुः ॥

शब्दवानाकाशः । शब्दाकाशाभ्यां भिन्नः । तस्मिन्नाकाशस् तिष्ठति । स ह्याकाशस्तं न वेद स ह्यात्माहं कथं भोक्ता भवामि ॥

स्पर्शवान् वायुः । स्पर्शवायुभ्यां भिन्नः । तस्मिन् वायौ तिष्ठति । वायुर्न न वेद तं हि स ह्यात्माहं कथं भोक्ता भवामि ॥

रूपवदिदं हि तेजः । रूपाग्निभ्यां भिन्नः । तस्मिन्नग्निस्तिष्ठति । अग्निर्न न वेद तं हि स ह्यात्माहं कथं भोक्ता भवामि ॥

रसवत्य आपः । रसाब्भ्यो भिन्नः । तस्मिन्नापस्तिष्ठन्ति । अप्सु तिष्थाति । आपस्तं न विदुः । स ह्यात्माहं कथं भोक्ता भवामि ॥

गन्धवतीयं भूमिः । गन्धभूमिभ्यां भिन्नः । तस्मिन् भूमिस्तिष्ठति । भूमौ तिष्थाति । भूमिस्तं न वेद । स ह्यात्माहं कथं भोक्ता भवामि ॥

इदं हि मनः एवेदं मनुते । तानीदं हि गृह्णाति । यत्र सर्वमात्मैवाभूत्तत्र वा कुत्र मनुते क्व वा गच्छतीति । स ह्यात्माहं कथं भोक्ता भवामि ॥

अयं हि कृष्णो यो वो हि प्रेष्ठः शरीरद्वयकारणं भवति । द्वा सुपर्णौ भवतो ब्रह्मणोऽहं सम्भूतस्तथेतरो भोक्ता भवति । अन्यो हि साक्षी भवतीति । वृक्षधर्मे तौ तिष्ठतः । अतो भोक्तृभोक्तारौ । पूर्वो हि भोक्ता भवति तथेतरोऽभोक्ता कृष्णो भवतीति ॥

यत्र विद्याविद्ये न विदामो विद्याविद्याभ्यां भिन्नः । विद्यामयो हि यः स कथं विषयी भवतीति । यो ह वै कामेन कामान् कामयते स कामी भवति । यो ह वै त्वकामेन कामान् कामयते सोऽकामी भवति ॥

जन्मजराभ्यां भिन्नः स्थाणुरयमच्छेद्योऽयं योऽसौ सौर्ये तिष्ठति योऽसौ गोषु तिष्ठति योऽसौ गाः पालयति । योऽसौ गोपेषु तिष्ठति । योऽसौ सर्वेषु वेदेषु तिष्ठति । योऽसौ सर्ववेदैर्गीयते । योऽसौ सर्वेषु भूतेष्वाविश्य भूतानि विदधाति स वो हि स्वामी भवति ॥

सा ह्युवाच गान्धर्वी कथं वास्मासु जातोऽसौ गोपालः । कथं वा ज्ञातोऽसौ त्वया मुने । कृष्णः को वास्य ज्यायान् रामो भवति । कीदृशी पूजास्य गोपालस्य भवति साक्षात्प्रकृतिपरो योऽयमात्मा गोपालः कथं त्ववतीर्णो भूम्यां हि वै स होवाच तां ह वै ॥

एको ह वै पूर्वं नारायणो देवः । यस्मिन् लोका ओताश्च प्रोताश्च । तस्य हृत्पद्माज्जातोऽब्जयोनिस्तपित्वा तस्मै हि वरं ददौ । स कामप्रश्नमेव वव्रे तं हास्मै ददौ ॥

स होवाचाब्जयोनिर्योऽवताराणां मध्ये श्रेष्ठोऽवतारः को भवति येन लोकास्तुष्टा भवन्ति यं स्मृत्वा मुक्ता अस्मात्संसाराद्भवन्ति । कथं वास्यावतारस्य ब्रह्मता भवति ॥

स होवाच तं हि नारायणो देवः सकाम्या मेरोः शृङ्गे यथा सप्तपूर्यो भवन्ति तथा निष्काम्याः सकाम्या भूगोलचक्रे सप्तय्पूर्यो भवन्ति । तासां मध्ये साक्षाद्ब्रह्म गोपालपुरीति ॥

सकाम्या निष्काम्या देवानां सर्वेषां भूतानां भवति यथा हि वै सरसि पद्मं तिष्ठति तथा भूम्यां तिष्ठतीति चक्रेण रक्षिता हि मथुरा तस्मात् गोपालपुरी भवति ॥

बृहद्बृहद्वनं मधोर्मधुवनं तालस्तालवनं काम्यं काम्यवनं बहुला बहुलावनं कुमुदं कुमुदवनं खदिरः खदिरवनं भद्रो भद्रवनं भाण्डीर इति भाण्डीरवनं श्रीवनं लोहवनं वृन्दाया वृन्दावनमेतैरावृता पुरी भवति ॥

तत्र तेष्वेव गहनेष्वेवं देवा मनुष्या गन्धर्वा नागाः किन्नरा गायन्तीति नृत्यन्तीति ॥

तत्र द्वादशादित्या एकादश रुद्रा अष्टौ वसवः सप्तमुनयो ब्रह्मा नारदश्च पञ्च विनायका वीरेश्वरो रुद्रेश्वरो अम्बिकेश्वरो गणेश्वरो नीलकण्ठेश्वरो विश्वेश्वरो गोपालेश्वरो भद्रेश्वरः अन्यानि लिङ्गानि चतुर्विंशतिर्भवन्ति ॥

द्वे वने स्तः कृष्णवनं भद्रवनं तयोरन्तर्द्वादशवनानि पुण्यानि पुण्यतमानि तेष्वेव देवास्तिष्ठन्ति सिद्धाः सिद्धिं प्राप्ताः । तत्र हि रामस्य राममूर्तिः प्रद्युम्नस्य प्रद्युम्नमूर्तिरनिरुद्धस्यानिरुद्धमूर्तिः कृष्णस्य कृष्णमूर्तिः ॥

वनेष्वेवं मथुरास्वेवं द्वादशमूर्तयो भवन्ति । एकां हि रुद्रा यजन्ति । द्वितीयां हि ब्रह्मा यजन्ति । तृतीयां ब्रह्मजा यजन्ति । चतुर्थीं मरुतो यजन्ति । पञ्चमीं विनायका यजन्ति । षष्ठीं वसवो यजन्ति । सप्तमीमृषयो यजन्ति । अष्टमीं गन्धर्वा यजन्ति । नवमीमप्सरसो यजन्ति । दशमी वै ह्यन्तर्धाने तिष्ठति । एकादशीमेति स्वपदं गता । द्वादशम् एति भूम्यां तिष्ठति ॥

तां हि ये यजन्ति ते मृत्युं तरन्ति मुक्तिं लभन्ते । गर्भजन्मजरामरणतापत्रयात्मकं दुःखं तरन्ति ॥

तदप्येते श्लोका भवन्ति ।

प्राप्य मथुरां पुरीं रम्यां सदा ब्रह्मादिसेवितम् ।
शङ्खचक्रगदाशार्ङ्गरक्षितां मुषलादिभिः ॥
यत्रासौ संस्थितः कृष्णस्त्रिभिः शक्त्या समाहितः ।
रामानिरुद्धप्रद्युम्नै रुक्मिण्या सहितो विभुः ॥

चतुःशब्दो भवेद् एको ह्योंकारः समुदाहृतः ॥

तस्माद्देवः पुरो रजसेति सोऽहमित्यवधार्यात्मानं गोपालोऽहमिति भावयेत् । स मोक्षमश्नुते स ब्रह्मत्वमधिगच्छति स ब्रह्मविद् भवति । यो गोपान् जीवान्

वै आत्मत्वेनासृष्टिपर्यन्तमालाति स गोपालो भवति । ओं तद्यत्सोऽहं परं ब्रह्म कृष्णात्मको नित्यानन्दैकरूपः सोऽहमोम् । तद् गोपाल एव परं सत्यमवधारितं सोऽहमित्यात्मानमादाय मनसैक्यं कुर्यादात्मानं गोपालोऽहमिति भावयेदिति स एवाव्यक्तोऽनन्तो नित्यो गोपालः ॥

मथुरायां स्थितिर्ब्रह्मन् सर्वदा मे भविष्यति ।
शङ्खचक्रगदापद्मवनमालावृतस्तु वै ॥
विश्वरूपं परं ज्योतिःस्वरूपं रूपवर्जितं ।
हृदा मां संस्मरन् ब्रह्मन् तत्पदं याति निश्चितम् ॥
मथुरामण्डले यस्तु जम्बुद्वीपे स्थितोऽपि वा ।
योऽर्चयेत् प्रतिमां मां च स मे प्रियतरो भुवि ॥
तस्यामधिष्ठितः कृष्णरूपी पूज्यस्त्वया सदा ।
चतुर्धा चास्याधिकारभेदत्वेन यजन्ति माम् ॥
युगानुवर्तिनो लोका यजन्तीह सुमेधसः ।
गोपालं सानुजं रामं रुक्मिण्या सह तत्परम् ॥
गोपालोऽहमजो नित्यः प्रद्युम्नोऽहं सनातनः ।
रामोऽहमनिरुद्धोऽहमात्मानमर्चयेद्बुधः ॥
मयोक्तेन स्वधर्मेण निष्कामेण विभागशः ।
तैरयं पूजनीयो वै भद्रकृष्णनिवासिभिः ॥
तद्धर्मगतिहीना ये तस्यां मयि परायणाः ।
कलिना ग्रसिता ये वै तेषां तस्यामवस्थितिः ॥
यथा त्वं सह पुत्रैस्तु यथा रुद्रो गणैः सह ।
यथा श्रियाभियुक्तोऽहं तथा भक्तो मम प्रियः ॥

स होवाचाब्जयोनिश्चतुर्भिर्देवैः कथमेको देवः स्यादेकमक्षरं यद्विश्रुतमनेकाक्षरं कथं भूतम् ॥

स होवाच । तं हि वै पूर्वं हि एकमेवाद्वितीयं ब्रह्मासीत् तस्मादव्यक्तमव्यक्तमेवाक्षरं तस्मादक्षरात् महत्तत्त्वं महतो वै अहंकारस्तस्मादेवाहंकारात् पञ्चतन्मात्राणि तेभ्यो भूतानि तैरावृतमक्षरं भवति । अक्षरोऽहमोंकारोऽहमजरोऽमरोऽभयोऽमृतो

ब्रह्माभयं हि वै स मुक्तोऽहमस्मि । अक्षरोऽहमस्मि सत्तामात्रं विश्वरूपं प्रकाशं व्यापकं तथैकमेवाद्वितीयं ब्रह्म मायया तु चतुष्टयम् ॥

रोहिणीतनयो रामो अकाराक्षरसम्भवः ।
तैजसात्मकः प्रद्युम्नो उकाराक्षरसम्भवः ॥
प्राज्ञात्मकोऽनिरुद्धो मकाराक्षरसम्भवः ।
अर्धमात्रात्मकः कृष्णो यस्मिन् विश्वं प्रतिष्ठितम् ॥
कृष्णात्मका जगत्कर्त्री मूलप्रकृती रुक्मिणी ।
व्रजस्त्रीजनसम्भूतश्रुतिभ्यो ब्रह्मसङ्गतः ॥
प्रणवत्वेन प्रकृतिं वदन्ति ब्रह्मवादिनः ।
तस्मादोंकारसम्भूतो गोपालो विश्वसम्भवः ॥
क्लीमोंकारस्यैक्यत्वं पठ्यते ब्रह्मवादिभिः ।
मथुरायां विशेषेण मां ध्यायन् मोक्षमश्नुते ॥
अष्टपत्रं विकसितं हृतपद्मं तत्र संस्थितम् ।
दिव्यध्वजातपत्रैस्तु चिह्नितं चरणद्वयम् ॥
श्रीवत्सलाञ्छनं हृत्स्थं कौस्तुभं प्रभया युतम् ।
चतुर्भुजं शङ्खचक्रशार्ङ्गपद्मगदान्वितम् ॥
सुकेयुरान्वितं बाहुं कण्ठं मालासुशोभितम् ।
द्युमत्किरीटवलयं स्फुरन्मकरकुण्डलम् ॥
हिरण्मयं सौम्यतनुं स्वभक्तायाभयप्रदम् ।
ध्यायेन्मनसि मां नित्यं वेणुशृङ्गधरं तु वा ॥
मथ्यते तु जगत्सर्वं ब्रह्मज्ञानेन येन वा ।
तत्सारभूतं यद् यस्यां मथुरा सा निगद्यते ॥
अष्टदिक्पालिभिर्भूमिः पद्मं विकसितं जगत् ।
संसारार्णवसञ्जातं सेवितं मम मानसे ॥
चन्द्रसूर्यत्विषो दिव्यध्वजा मेरुर्हिरण्मयः ।
आतपत्रं ब्रह्मलोकमधोर्ध्वं चरणं स्मृतम् ॥
श्रीवत्सं च स्वरूपं च वर्तते लाञ्छनैः सह ।
श्रीवत्सलाञ्छनं तस्मात् कथ्यते ब्रह्मवादिभिः ॥
येन सूर्याग्निवाक्चन्द्रं तेजसा स्वस्वरूपिणा ।

वर्तते कौस्तुभाख्यं हि मणिं वदन्तीशमानिनः ॥
सत्त्वं रजस्तम इति अहंकारश्चतुर्भुजः ।
पञ्चभूतात्मकं शङ्खं करे रजसि संस्थितम् ॥
बालस्वरूपमत्यन्तं मनश्चक्रं निगद्यते ।
आद्या माया भवेच्छार्ङ्गं पद्मं विश्वं करे स्थितम् ॥
आद्या विद्या गदा वेद्या सर्वदा मे करे स्थिता ।
धर्मार्थकामकेयूरैर्दिव्यैर्दिव्यमहीरितैः ॥
कण्ठस्तु निर्गुणं प्रोक्तं माल्यते आद्ययाजया ।
माला निगद्यते बह्मंस्तव पुत्रैस्तु मानसैः ॥
कूटस्थं यत्स्वरूपं च किरीतं प्रवदन्ति माम् ।
क्षरोत्तमं प्रस्फुरन्तं कुण्डलं युगलं स्मृतम् ॥
ध्यायेन्मम प्रियो नित्यं मोक्षमधिगच्छति ।
स मुक्तो भवति तस्मै आत्मानं च ददामि वै ॥
एतत्सर्वं भविष्यद्वै मया प्रोक्तं विधे तव ।
स्वरूपं द्विविधं चैव सगुणं निर्गुणात्मकम् ॥

स होवाचाब्जयोनिः । व्यक्तीनां मूर्तीनां प्रोक्तानां कथं त्वामरणानि भवन्ति कथं वा देवा यजन्ति रुद्रा यजन्ति ब्रह्मा यजति ब्रह्मजा यजन्ति विनायका यजन्ति द्वादशादित्या यजन्ति वसवो यजन्ति गन्धर्वा यजन्ति सपदानुगा अन्तर्धाने तिष्ठन्ति कां मनुष्या यजन्ति ॥

स होवाच तं हि वै नारायणो देवः । आद्या अव्यक्ता द्वादशमूर्तयः सर्वेषु लोकेषु सर्वेषु देवेषु सर्वेषु मनुष्येषु तिष्ठन्ति । रुद्रेषु रौद्री ब्रह्मण्येवं ब्राह्मी देवेषु दैवी मनुष्येषु मानवी विनायकेषु विघ्ननाशिनी आदित्येषु ज्योतिर्गन्धर्वेषु गान्धर्वी अप्सरःस्वेवं गौर्वसुष्वेवं काम्या अन्तर्धाने प्रकाशिनी ।आविर्भावातिरोभावा स्वपदे तिष्ठति तामसी राजसी सात्त्विकी मानुषी विज्ञानघन आनन्दघनः सच्चिदानन्दैकरसे भक्तियोगे तिष्ठति ॥

ओं तत्प्राणात्मने ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं श्रीकृष्णाय गोविन्दाय गोपीजनवल्लभाय ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं अपानात्मने ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं कृष्णाय रामाय प्रद्युम्नायानिरुद्धाय ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं व्यानात्मने ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं श्रीकृष्णाय रामाय ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं उदानात्मने ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं कृष्णाय देवकीनन्दनाय ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं समानात्मने ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं गोपालाय निजस्वरूपाय ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं योऽसौ प्रधानात्मा गोपालः ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं योऽसाविन्द्रियात्मा गोपालः ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं योऽसौ भूतात्मा गोपालः ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं योऽसावुत्तमपुरुषो गोपालः ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं योऽसौ परं ब्रह्म गोपालः ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं योऽसौ सर्वभूताता गोपालः ओं तत्सद् भूर्भुवःस्वस्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ।

ओं योऽसौ जाग्रत्स्वप्नसुसुप्तिमतीत्य तुर्यातीतो गोपालः ओं तत्सद् भूर्भुवःस्व-स्तस्मै वै प्राणात्मने नमो नमः ॥

एको देवः सर्वभूतेषु गूढः सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरात्मा ।
कर्माध्यक्षः सर्वभूताधिवासः साक्षी चेताः केवलो निर्गुणश्च ॥

रुद्राय नमः ।
आदित्याय नमः ।
विनायकाय नमः ।
सूर्याय नमः ।
विद्यायै नमः ।
इन्द्राय नमः ।
अग्नये नमः ।
यमाय नमः ।
निर्ऋतये नमः ।
वायवे नमः ।
कुबेराय नमः ।
ईशानाय नमः ।
ब्रह्मणे नमः ।
सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः ।

दत्त्वा स्तुतिं पुण्यतमां ब्रह्मणे स्वस्वरूपिणे ।
कर्तृत्वं सर्वभूतानामन्तर्धाने बभूव सः ॥
ब्रह्मणे ब्रह्मपुत्रेभ्यो नारदाय यथाश्रुतम् ।
तथा प्रोक्तस्तु गान्धर्वि गच्छध्वं स्वालयान्तिकमिति ॥

इति श्रीगोपालतापनीयोपनिषत्